

святині народу, любов до рідної землі, моральна чистота і благородство. Свою гуманність він виявляв у піклування про духовне збагачення людини.

Гуманізм Арсена Річинського вирізняється винятковою послідовністю. Навіть тоді, коли його філософсько-релігійні погляди не збігалися з офіційною ідеологією, він не відступав від зайнятої позиції, відстоював свої ідеї навіть під тягарем гострої критики. Гуманізм Річинського ніколи не був декларованим, він реалізувався в його активній життєдіяльності, в небайдужості до історичної долі свого народу.

Використані джерела

1. Гудима А., Мазур П. Арсен Річинський // Вісник.-1998 №2(4).
2. Світлий розум, шляхетне серце. Родина Річинських: спогади, листування. – Луцьк, 2004.
3. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. – Тернопіль, 2002.

Ю. ВІЗІТІВ (Рівне)

ПЛАСТОВИЙ СЕНІОР А. РІЧИНСЬКИЙ: „ДО ЩАСТЯ, СЛАВИ І СВОБОДИ“

У національному культурно-освітньому процесі 20-30-х років ХХ століття особливе місце належить відомому громадсько-політичному діячеві, засновнику українського спортивно-виховного товариства Пласт у Володимир-Волинському повіті, успішному наставнику та популярному серед пластової молоді виховнику, великому патріоту України Арсену Річинському.

Його здобуткам в релігійній сфері, вивченню творчої спадщини присвячено ряд наукових розвідок 90-х років ХХ – початку ХХІ століття. Наприклад, роль А.Річинського у боротьбі за українізацію церков України висвітлена у дослідженнях М.Кучерепи [11], Н.Стоколос [18], В.Борщевича [1] та інших краєзнавців і науковців.

Проте освітянська, педагогічна, вишкільна діяльність у Пласті всебічно талановитого українця не досліджувалися. Дані напрями роботи провідника української молоді мають велике значення для уточнення й поглиблення уявлення про етапи організаційного та ідеологічного становлення пластового руху в краї; оформлення методології товариства; про засоби виховання патріотизму, ідеї державного суверенітету у молодого покоління волинян.

Хронологічні рами нашого дослідження охоплюють період останнього десятиліття XIX – першої половини XX століть і зумовлені роками життя та діяльності А.Річинського (1892-1956 рр.).

Оскільки в сучасній історіографії немає ґрунтовного дослідження піднятого питання, ми ставили собі за мету комплексно вивчити і розкрити маловідомі напрями діяльності А. Річинського та зробити об'єктивні висновки щодо місця і ролі його у пластовому житті Воліні.

Арсен Річинський народився 11 червня 1892 року в селі Тетильківці Кременецького повіту у родині священика Василя Річинського [15, 151]. Майбутній відомий пластовий і громадський діяч закінчив Житомирську духовну семінарію і медичний факультет Київського університету. В 1922 році він переїхав у повітове місто Володимир-Волинський Волинського воєводства, де пропрацював лікарем до 1939 року [12, 373]. Цікаво, що на той час у місті з 17 практикуючих лікарів лише двоє за національністю були українцями – А.Річинський та С.Полянський [26, 111].

У Володимирі-Волинському А.Річинський вступив до місцевого товариства "Просвіта", де з часом обійняв посаду референта культурно-освітньої праці. Зацікавившись ідеями галицького Пласту, він доклав надзвичайно багато зусиль для популяризації серед волинської молоді та її батьків пластового способу життя. У липні 1925 року невтомний просвітянин заклав два курені: чоловічий - ім. Івана Франка та жіночий - ім. Лесі Українки. Вони об'єднали близько 50 чоловік з м. Володимир-Волинського та його околиць [21, 9]. ВПК у Львові призначило А.Річинського зв'язковим. На цій посаді він залишався впродовж усього періоду легальної і підпільної роботи Пласту в повіті.

Занурившись у пластове життя, А.Річинський продовжував наполегливо працювати в "Просвіті". Він був постійним учасником різноманітних просвітянських свят, вечорів, мітингів, з'їздів. А.Річинський входив до складу президії з'їзду філій "Просвіти", який проходив у місті Рівне 26 вересня 1926 року [4, 24]. За сприяння пластового виховника з'їзд ухвалив об'єднати Волинську і Галицьку пластові області в одну під зверхністю ВПК у Львові [9, 106].

У жовтні 1926 року, з розпорядження ВПК, у Володимирі-Волинському пластове товариство створило 7-му ОПК на чолі з Арсеном Річинським. Сфера впливу команди поширювалася на усю північно-західну Волинь [22, 58]. Комендант закладав нові пластові осередки; слідував за вчасним і правильним виконанням куреннями і гуртками розпоряджень ВПК, реферату Волині; організовував і проводив з пластовою молоддю піші й водні мандрівки по визначних

історичних місцях Володимир-Волинського повіту, в Почаїв та на Козацькі могили під Берестечком [23, 1].

У Володимирі-Волинському А.Річинський започаткував і субсидював пластову бібліотеку. Основна маса літератури надходила зі Львова за сприяння ВПК [5, 87]. Наприкінці 1929 року бібліотечна збірка складалася з майже 200 різноманітних видань [21, 5]. Невдовзі, при підтримці коменданта, місцеві пластуни відкрили крамницю пластових товарів, яка швидко стала популярною серед місцевого населення [24, 1].

Як один з найдосвідченіших скаутмайстрів, А.Річинський був постійним учасником пластових таборів у Карпатах і на Прикарпатті. Він виконував функції інструктора, обозного лікаря [6, 66], члена Комісії пластових таборів [23, 1-10]. Часто на табори його супроводжувала дочка (1922 р. н.), яку батько змалечку привчав до пластової науки життя [6, 32]. Крім успішної організаційної діяльності, А.Річинський відзначився вмінням знаходити підхід до різновікової молоді, здатністю зацікавити й заохотити, підготувати виховників.

Окрім того, А.Річинський був одним з ідеологів руху за українізацію православної церкви на Волині. Саме з іменем цього громадського діяча слід пов'язувати початок боротьби за розмосковлення православ'я у Польщі. При його сприянні 5-6 червня 1927 року в Луцьку було організовано та проведено Церковний з'їзд мирян української Православної церкви в Польщі [20, 2]. А.Річинський був у складі президії. Цей з'їзд став новою віхою у боротьбі за реалізацію ідеї українізації церкви та її демократизації.

А.Річинський виступив на з'їзді з двома доповідями на теми "Сучасний стан церковно-релігійного життя українського православного населення в Польщі" [16, 8] та "Справа канонічного устрою православної церкви". Сформульовані ним положення увійшли до "Проекту резолюції з'їзду". В останній делегати вимагали від Синоду переглянути становище церковного життя українського православного населення в Польщі, задовольнити вимоги українців про вживання рідної мови під час богослужінь та дозволити переклад літургічних книг на українську мову, призначити священиків-українців та ін.

А.Річинський спільно з іншими прихильниками українізації церкви дебатували з митрополитом Діонісієм навколо цих питань близько двох років. Нарешті, на початку 1929 року А.Річинський оприлюднив заяву про розрив з вищим церковним керівництвом у Варшаві і вийшов із Митрополічної Ради. У відповідь на такі дії рішенням Синоду Православної Церкви в Польщі 15 квітня 1929

року було "відлучено від церкви лікаря Арсена Річинського" за "порушення миру в церкві". У Володимир-Волинському соборному храмі його піддали анафемі.

Українська громадськість сприйняла цю акцію вкрай негативно: в українській пресі було опубліковано багато листів на його захист [3, 110, 112]. Лише 22 березня 1930 року, після неодноразових звернень А.Річинського та його прибічників до Синоду, борця за українізацію було реабілітовано і прилучено до Церкви [19, 335].

Займаючись громадською діяльністю, А.Річинський не полишав і пластових справ. Він був одним з тих, хто добивався дозволу у Волинського воєводи Владислава Меха на проведення зустрічі пластунів Волині і Галичини в с. Олександрія Рівненського повіту 19-20 серпня 1927 року [13, 3]. Під час роботи з'їзду невтомний комендант 7-ї ОПК розкрив перед громадськістю проблеми "гострої боротьби між українцями і москалями" та "низької поінформованості батьків у справах Пласту". Пластовий виховник також виступив ініціатором укрупнення Володимир-Волинської ОПК, що сприяло б налагодженню тісних зв'язків з віддаленими куренями та покращенню рівня праці в них [25, 1-10]. Крім того, А.Річинський був одним із небагатьох світлиців Олександрійського з'їзду [2, 39]. Багато зроблених ним знімків друкувалися у пластовій пресі 20-30-х років.

Наслідком зусиль А.Річинського було переведення Пласту, після заборони у 1928 році, на нелегальні методи роботи. Під його керівництвом у підпіллі працювало майже 300 юнаків і дівчат [7, 6]. За порадою коменданта, пластуни збиралися під виглядом різних курсів, здебільшого сільської кооперації [6, 1]. Дівочий пластовий курінь ім. Лесі Українки А.Річинський включив до складу жіночої культурно-добродійної організації "Союз Українок" [6, 49], яку очолювала його дружина Ніна Річинська [26, 108]. Пластунки проводили сходини в помешканні Річинських по вул. Луцькій 60 у Володимирі-Волинському. У грудні 1929 року організатор українського скаутингу виконував обов'язки делегата підпільних Пласту і "Просвіти" до Центрального комітету УНДО та інших керівних органів українських організацій у Львові [6, 49].

А.Річинський був учасником першого Установчого з'їзду УУПС, який проходив 12 квітня 1930 року. Тоді ж його було зараховано до складу 1-го куреня УУПС ім. Степана Тисовського [14, 24-25]. У серпні 1930 року "дійсний сеніор" Арсен Річинський відвідав перший табір пластових сеніорів у Підлютому [10, 27], де, крім виконання загальних таборових обов'язків, прочитав курс санітарної служби [14, 26].

Наприкінці 20-х років А.Річинський вступив до УВО, а пізніше - і до ОУН. Він активно вибудовував підпільну організаційну мережу. Наставник молоді зосередив увагу на відборі кадрів із пластового середовища для УВО та ОУН, збирав за дорученням Крайових Екзекутив цінну для націоналістів інформацію про стан роботи державних установ [6, 43]. А.Річинський організував та проводив акції проти закриття "Просвіти" і діяльності пропольсько налаштованого українського товариства "Рідна хата" [6, 49, 83], виховував та готував численні кадри, які мали захищати політичні та культурні інтереси українців; керував акціями саботажу святкування Дня незалежності Другої Речі Посполитої (1 листопада) [7, 5; 8, 1-3зв.]. Через своїх інформаторів А.Річинський також збирав дані про можливі облави на членів нелегальної "Просвіти". Він субсидював довірених йому пластунів, в обов'язки яких входило виїжджати на місця і попереджати просвітян про небезпеку [6, 81].

Як засвідчують архівні документи, діяльність А.Річинського була під постійним наглядом польських карально-репресивних органів. В його найближче оточення були заслані таємні співробітники поліції, які повідомляли про кожен крок провідника української молоді. Ім'я А.Річинського в переліку активістів ОУН по Володимир-Волинському повіту, складеному воєводським відділом безпеки у 1934 році, стоїть першим [15, 151]. Наприкінці 30-х років доктора ув'язнили у відомому волинському концтаборі Береза Картузька [17, 2530].

У вересні 1939 року на Волині встановилася Радянська влада. А.Річинський був заарештований міським відділом НКВС 20 жовтня 1939 року у Володимирі-Волинському та засуджений особою нарадою при НКВС СРСР 5 травня 1942 року за статтею 54-3 КК УРСР на 10 років виправно-трудових таборів. Ув'язнення він відбував в Інстаторі до 1949 року. З 1949 по 1956 роки А.Річинський проживав на спецпоселенні в Казахстані. Помер видатний пластовий, громадсько-політичний, церковний діяч 13 квітня 1956 року і похований на кладовищі станції Джусали Кзил-Ординської області Казахстану [12, 373].

А.Річинський - автор статей на пластову, освітньо-виховну і суспільно-політичну проблематику. Серед його монографій: історія церкви та релігійної думки "Проблеми української релігійної свідомості" (1923р.), книга присвячена Пласту "До щастя, слави і свободи" (1930р.), краєзнавчий доробок "Старий город Волинь" (1938 р.) та ін. Крім цього А.Річинському належить ряд церковних творів, які увійшли до його музичних збірок: "Скорботна мати", "Українська відправа", "Колядки". Він був редактором і видавцем неперіодичних волинських часописів "Нова дорога" (1918 р.), "На

варті" (1925-1926 р.), "Рідна церква" (1927 р.), "Наше братство" (1929 р.).

Як організатор Пласту, талановитий педагог, ініціативний виховник Арсен Річинський відіграв помітну роль у культурно-освітньому і громадсько-політичному житті Волині 20-30-х років ХХ століття. Окремі сторінки життя невтомного патріота заслуговують на подальше вивчення і відновлення в історичній пам'яті українського народу.

Використані джерела

1. Борщевич В. Українське церковне відродження на Волині (20-40-ті роки ХХ ст.). – Луцьк, 2000.
2. Боровський В. До історії українського Пласту на Волині // Літопис Волині. Науково-популярний збірник волинізнавства. – Ч. 10-11. – Вінніпег–Манітоба (Канада), 1971-1972.
3. Власик О.В., Сидорук В.Й., Цятко В.М. "Східні креси" – під знаком польського орла. – Рівне, 2004.
4. ДАВО. - Ф.1, оп.2, спр.309.
5. ДАВО. - Ф.46, оп.9, спр.1325.
6. ДАВО. - Ф.1, оп.2, спр.1858.
7. ДАВО. - Ф.1, оп.2, спр.1838.
8. ДАВО. - Ф.46, оп.9, спр.1321.
9. ДАРО. - Ф.300, оп.1, спр.95.
10. Із спогадів учасників табору УПС у Підлютому. Білостоцький Тиміш: відвідина Митрополита Андрея // Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації. – 2005. – Ч.2.
11. Кучерепа М.М. Рух за українізацію православної церкви на Волині в 1920-х роках // Праці конференції "Минуле і сучасне Волині. Краєзнавство: історія, здобутки, перспективи". – Луцьк, 1992.
12. Кучерепа М., Давидюк Р. Волинське українське об'єднання. – Луцьк, 2001.
13. Левицький С. Стріча в Олександрії. // Молоде життя. – 1927. – 15 вересня.
14. Левицький Северин. Фрагмент з історії Уладу Пластунів Сеніорів. // Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації. – 2005. – Ч.2.
15. Monografia O.U.N. na Wołyniu. – Łuck, 1935.
16. Observator. Церковний з'їзд. // Народний вісник. – 1927. – 16 червня.
17. Річинський Арсен. // Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. Т. 7. – Львів, 1998.
18. Стоколос Н. Арсен Річинський і боротьба за українізацію Православної церкви на Волині // Людина і світ. – 1998. – №2.

19. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923-1929. – Kraków, 1989.
20. Український церковний з'їзд у Луцьку. // Народний вісник. – 1927. – 14 квітня.
21. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.750.
22. ЦДІАУ у Львові. -Ф.389, оп.1, спр.22.
23. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.752.
24. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.751.
25. ЦДІАУ у Львові. - Ф.389, оп.1, спр.184.
26. Цинкаловський О. Княжий город Володимир: історико-краєзнавчі нариси. – Луцьк, 2003.

А. ГУДИМА, М. АНДРЕЙЧИН (Тернопіль)

ПРАЦЯ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО „ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ” В УКРАЇНСЬКОМУ РЕЛІГІЄЗНАВСТВІ

1. Непересічним здобутком сучасної української релігієзнавчої думки є повернення із забуття творчої спадщини Арсена Річинського, яку вершить головна його праця „Проблеми української релігійної свідомості”. Як основоположник етнології релігії в українському релігієзнавстві, він заповнив майже трьохсотлітню прогалину в Українському Православ'ї, органічно поєднав історичні витоки, стан і завдання етноконфесійного буття українського народу. Якщо для часів Петра Могили ідея національної Церкви (аж до утворення патріархії) була базовим чинником національної ідеї, то для часів А.Річинського національна ідея стала життєдайним стрижнем національної Церкви аж до відродження держави, що однозначне поняттям „за віру і народ руський” (XVII ст.) та в наші дні „Українській державі – Українську Церкву”.

2. Під впливом обставин колоніальної неволі та засилля домашніх колонізаторів залишається актуальною стурбованість А.Річинського станом релігійно-національної ідеології нашого народу. І, як вирок історичній долі українства, звучать його слова про значення її в духовній самосвідомості, яка завжди додає „народові певності своїх сил і своєї гідності в свою правоту і в своє майбутнє. Навпаки, - зазначає він, - рабське прийняття чужих ідей і чужих поглядів підриває духовні сили і відпорність народу, зтягує його служити чужим богам. Тоді надходить смерть народу” (1, 48; в цитованому виділенні авторів статті). У цьому зв'язку звучить тривожним застереження мислителя, що „досі українська